

ברוכים הבאים לגן לאומי עין עבדת

הגן הלאומי עין עבדת שוכן בערוצו של נחל צין, בשוליה הצפוניים של רמת עבדת, שרומה 400-600 מ' מעל פני הים. רמת עבדת נמצאת בין הקמרים של הר הנגב המרכזי והרי הנגב הצפוניים. שכבותיה העליונות בנויות מגיר איאוקני לבן קשה, המרובד בדרגשים דקים של צור חום-שחור. שכבות הבסיס הן רכות, בהיותן בנויות מחרסיות וחורים בגוני ירוק ואדמדם. בעבר הגיאולוגי, טרם היווצרות בקע הערבה, זרמו ערוציו העליונים של נחל צין מרמת עבדת לצפון-מערב והתנקזו לנחל הבשור, שזרם לים התיכון. עם שקיעת בקע הערבה העמוק, נוצרו הפרשי גובה של מאות מטרים בינו לבין ערוצי הנחלים הזורמים מזרחה. לפיכך החלה "התחתרות לאחר" של ערוצי הנחלים, אשר חתרו בשכבות הקרקע הרכות ומוטטו את שכבות הסלע הקשות שמעליהן. כך נוצרו ערוצו הרחב של נחל צין ומצוק הצינים, הנמשך לאורך של כ-20 ק"מ בשוליה הצפוניים של רמת עבדת. ההתחתרות גרמה להסטת ערוציו העליונים של נחל הבשור מזרחה, לכיוון נחל צין. תופעה זו ידועה בשם "שביית נחלים". הבדלי המפלס בין הנחלים שזרמו על פני רמת עבדת לבין נחל צין יצרו מפלים גבוהים במקומות המפגש. אלה הלכו והתחתרו לאחר ברבות השנים, וכך נוצרו קניונים תלולים, מפלים ודרגשי סלע בגובה של עשרות מטרים, כדוגמת קניון עין עבדת. לפי ריכוז סלעי נטף נחלים (טרוורטין) ושרידי אתרים פרה-היסטוריים אחרים בסביבה, אפשר להעריך כי הקניון בצורתו הנוכחית נוצר לפני כ-45 אלף שנה. בקירות הקניון נחשפו שכבות חרסיות נושאות מים, המזינות את המעיין העליון, עין מעריף, ואת עין עבדת ועין מור במורד הקניון. המעינות וסביבתם כמוהם כנאות מדבר קטנות, שבהן שפע של צמחייה רעננה. הצבע הירוק מתמזג עם לובן שכבת הגיר ומציג מראה נוף ייחודי, מן היפים בנגב.

ערוץ הנחל מלא צמחייה עבותה, שבה בולטים צמחי קנה, סוף, סמר וימלוח, עטורים בשיחי מלוח ואשל. בתוך הבריכות גדלות אצות. במקומות שבהם נוטפים מים, צומחים טחבים ושרכים, בעיקר שערות שולמית. חורשה נאה של צפצפות הפרת מצויה במעלה הנחל. אלה הם עצים טרופיים מעמיקי שורשים, הנדירים בנגב.

בחלקו הצפוני של הקניון צומחת אלה אטלנטית בודדת, גדולת מימדים וקשישה, שגילה כ-250 שנה. זהו עץ ערבותי (אירנו-טורני), המלבלב בקיץ ועומד בשלכת בחורף - עדות לאקלים גשום יותר, ששרר באזור בעבר. בסביבת המים מתקיימים בעלי חיים שונים. ביניהם נבחין בציפורים רבות, כמו סיסים וסלעיות, קוראים וחוגלות, זנבנים וסנוניות מדבר ואף נשרים. במיוחד אופייניות למקום יוני הסלע, המקננות בכוכים טבעיים מעל פלגי המים. מבין מגוון היונקים השוכנים כאן, ניתן לציין את היעלים והפסמונים. נמנמי הסלע, הנדירים למדי, פעילים בלילות.

דרך הגישה

אל גן לאומי עין עבדת מגיעים מכביש מס' 40 (באר שבע - מצפה רמון). לגן שתי כניסות:

1. **כניסה צפונית:** בין אבני ק"מ 130-131 פונים מזרחה לפי התמרור לכיוון מדרשת שדה בוקר וממשיכים עם השילוט כ-4 ק"מ עד מגרש החניה התחתון (1).

2. **כניסה דרומית:** בין אבני ק"מ 123-124 פונים מזרחה לפי התמרור. לאחר כקילומטר מגיעים למגרש החניה העליון (14), שממנו ניתן לגשת אל המצפור (10) ואל ראש המפל העליון של נחל צין.

אין ירידה לנחל מכניסה זו.

הכניסות משני שערי הגן הלאומי - בכרטיס אחד (באותו היום).

שני מסלולי טיול מוצעים למבקרים

א. **הליכה במסלול ארוך, חד-סיטרי,** במשך 2-3 שעות.

הטיול חולף לאורך נחל צין, ממגרש החניה התחתון (1) דרך הבריכות התחתונות וחורשת הצפצפות, עד מגרש החניה העליון (41), וכולל עלייה תלולה וקצרה במצוק הקניון.

ההולכים במסלול הארוך חייבים לדאוג לרכב, שימתין להם במגרש החניה העליון.

ב. **הליכה במסלול טבעתי קצר,** במשך 1-2 שעות (קטע מהמסלול הארוך). המטיילים יגיעו לבריכות התחתונות של עין עבדת (4) ולמפל ויוכלו להמשיך עד חורשת צפצפות הפרת (7) במעלה נחל צין. מכאן יחזרו על עקבותיהם אל מגרש החניה התחתון (1). בתום טיול זה יוכלו המעוניינים לנסוע אל מגרש החניה העליון (14), כדי להשקיף מן המצפור (10) על הנחל ועל המפל העליון.

תיאור מסלולי הטיול (א + ב)

נצא לדרך ממגרש החניה התחתון (1) ונבחין בצמחייה הירוקה ובשיחי הדקל של עין מור (2). נחלוף ליד עץ אלה אטלנטית רחב צמרת (3) ונגיע לצומת שבילים בסמוך לסכר אבן. נחצה את האפיק ונמשיך ללכת בשביל מצדו השני של הערוץ, על דרגש סלע טבעי, לצד הבריכות התחתונות של עין עבדת (4), עד תחתית מפל עין עבדת.

נחזור לצומת השבילים ונטפס במדרגות צרות וחצובות בסלע אל שביל (5) העוקף את המפל ומגיע לראשו (6). נצפה מראש המפל, שגובהו כ-15 מ', אל הקניון המרהיב, הבריכות והצמחייה היפה העוטרת אותן.

נלך בשביל לאורך הנחל עד חורשת צפצפות הפרת (7), בצלן אפשר להינפש. על דופן המצוק נוכל להבחין בפתחי מערות (8), ששימשו למגורי נזירים בתקופה הביזנטית. נעלה במידרון הנחל, ונתבונן בנוף המרתק של הערוץ העמוק המתחת מתחיתנו.

נטפס בקטע המצוקי הזקוף, במדרגות ובסולמות מתכת, שהותקנו במיוחד לצורך זה. העלייה במצוק היא חד-סיטרית בלבד, מטעמי בטיחות. על ראש המצוק, בסמוך לשביל, ניצב מבנה מרובע, כנראה מגדל (9), ששימש את הנזירים בתקופה הביזנטית. מכאן ירדו למערות המגורים ולחלקות החקלאיות הקטנות, שעידו ליד הערוץ.

נלך בשביל לאורך המצוק ונגיע אל המצפור (10). מכאן נשקף המראה המדהים של מצוקי הקניון, הבריכות העליונות (11) ורמת המדבר. לעתים ניתן להבחין בעדרי יעלים המטפסים במצוקים. עין מעריף (12), הנובע מעל הבריכות, חבוי בקניון.

מומלץ ביותר להמשיך בשביל דרומה, על שפת מצוק נחל צין, עד ראש המפל הגדול (13), שגובהו כ-60 מ', ולצפות אל הנחל הנהדר מזווית אחרת.

בשפת המצוק ניכרים סימני שחיקת חבלים, ששימשו את הבדואים לשאיבת מים מבריכת עין מעריף במשך מאות שנים.

מכאן נשוב על עקבותינו ונגיע למגרש החניה העליון (14), שבו מסתיים סיורנו.

גן לאומי עין עבדת

מקרא

- 1 מגרש חניה תחתון
- 2 עין מור
- 3 אלה אטלנטית
- 4 עין עבדת-הבריכות התחתונות
- 5 שביל עוקף מפל עין עבדת
- 6 מפל עין עבדת
- 7 חורשת צפצפות הפרת
- 8 מערות הנזירים
- 9 מבנה עתיק
- 10 מצפור
- 11 הבריכות העליונות
- 12 עין מעריף
- 13 מפל יבש, אפיק נחל צין
- 14 מגרש חניה עליון

- מסלול הטיול
- מערה
- נטף נחלים
- מעין
- שיחים
- קו גובה 500
- שירותים
- חניה
- גבול הגן

הירידה לנחל אסורה

נחל צין

עין מעריף

הבריכות
העליונות

500

עין עבדת

שביל גישה לבריכת
עין עבדת

מדרגות
חצובות
בסלע

סכר

400

400

500

צ

0 100 200
מטר

© אביגדור אורגד

קופה

1

קופה

2

עין מור

קופה

1

קופה

כללי בטיחות והתנהגות

- יש להצטייד בכיסוי ראש ובמים. מי המעיינות אינם ראויים לשתיה.
- אין להכניס אוכל לגן הלאומי, ואין להבעיר בו אש.
- מטעמי שמירת טבע, אין להכניס כלבים וחיות מחמד אחרות.
- הרחצה בבריכות אסורה בהחלט.
- יש להיזהר מהחלקה סמוך לבריכות.
- יש להקפיד ללכת בשבילים המיועדים לכך ולא לדרדר אבנים.
- אין להתקרב לשפת המצוק.
- גלישה וטיפוס (סנפלינג) אסורים.
- מטעמי בטיחות ושמירת טבע, קטע הסולמות הוא חד-סיטרי, לעלייה בלבד!
- השהייה בגן הלאומי לאחר שעת הסגירה אסורה.
- שירותים נמצאים ליד מגרשי החניה התחתון והעליון.
- אין לפגוע בחי, בצומח ובדומם.
- שמרו על הניקיון, אין להשאיר כל שאריות אשפה. קחו אותה עמכם.

שעות הביקור

קיץ: כניסה - עד 16:00 יציאה - עד 17:00
חורף: כניסה - עד 15:00 יציאה - עד 16:00

לפי שעון קיץ וחורף, יש לוודא את שעת הכניסה והיציאה

למידע נוסף: מבואת מצוק הצינים, טל': 08-6555684

בית ספר שדה בוקר, טל': 08-6532016

ייעוץ: ד"ר משל, המכון לחקר המדבר, בית ספר שדה שדה-בוקר
 עריכה: צביקה צוק, נילי גרייזר / עריכה לשונית: גניה דולב
 צילומים: איתמר גרינברג / מפה: אביגדור אורגד, צביקה צוק
 © הוצאת רשות הטבע והגנים

היעל נפוץ בארץ הנגב, בהרי אילת ובמדבר יהודה בסביבות ים המלח. היעל משוטט בין מצוקים ועל מדרונות תלולים, שהם בית הגידול הטבעי שלו, בסמוך לנחלים מרובי צמחייה, גבים ומעיינות, ככתוב:

"הרים הגבהים ליעלים..." (תהילים ק"ד, 18).

היעל נזקק לשתות מים בתכיפות, ואכן ציידים נהגו לארוב לו מאז ומעולם בסמוך למקורות מים. הוא ניזון מצמחים שונים ומעלה גירה. צבע עורו החום, גופו המוצק, גפיו השריריים ומבנה כפות רגליו המקנות לו יכולת טיפוס מצוינת - כל אלה מאפשרים לו קיום והשרדות בתנאי מדבר קשים.

היעלים חיים רוב ימות השנה בעדרים נפרדים של זכרים ובוגרים ושל נקבות וגדיים. הזכרים מצטיינים בגופם הגדול והמגושם, בזקנם ובקרניהם הארוכות, הכפופות כקשת לאחור. הקרניים משמשות כאמצעי להרשים ולהרתיע זכרים יריבים בעדר. לא פעם מעורבים הזכרים בקרבות נגיחה אלימים, בבקשם לשפר את מעמדם בעדר ולהשתלט על טריטוריה טובה יותר.

שני המינים נפגשים רק בעונת הייחום (ספטמבר-נובמבר), ואז מזדווג הזכר הגדול והחזק בכל עדר עם הנקבות, לאחר חיזור ממושך. באביב, היעלה ההרה פורשת מן העדר וממליטה גדי אחד או תאומי גדיים. אוכלוסיית היעלים בארץ התאוששה בשנים האחרונות הודות לאכיפת חוקי שמירת הטבע ואיסור הציד.

אתרים נוספים לביקור

צריף בן גוריון - דוד בן גוריון היה ראש ממשלתה הראשון של מדינת ישראל. לאחר שהתפטר מראשות הממשלה בשנת 1954, עבר עם רעייתו פולה להתגורר בצריף בקיבוץ שדה-בוקר, כדי להגשים את חזון הפרחת הנגב. הצריף נשמר על חפציו וספרייתו. הביקור בצריף כרוך בתשלום.

גן לאומי אחוזת קבר בן גוריון - קברם של פולה ודוד בן גוריון, ליד מדרשת שדה בוקר, מעל ערוץ נחל צין. על תולדות בן גוריון, חזונו ופועלו, ניתן ללמוד מחיזיון המוצג בבניין סמוך. ליד הקבר ניטע גן צמחייה מדברית, שממנו אפשר להשקיף על בקעת צין. הביקור באחוזת הקבר ללא תשלום.

מדרשת שדה בוקר - המדרשה הוקמה ב-1964 ביוזמת בן גוריון ובתחומה פועלים המכון לחקר המדבר של אוניברסיטת באר שבע, המכון למורשת בן גוריון, בית ספר שדה שדה בוקר, מרכז מידע לאנרגיית השמש ובית ספר לחינוך סביבתי. סמוך למדרשה נמצא בסיס גנ"ע.

בור חוורים - בור מים נבטי חצוב בסלע קירטון (גיר רך), בגדה הצפונית של אחד מיובלי נחל חוורים, הנשפך בהמשך לנחל צין. אל הבור ניגש ברגל, לאחר שנרד מזרחה מכביש מס' 40 באבן ק"מ 128 לפי התמרור. זהו אחד הבורות היפים בנגב, המתמלא מים לאחר שיטפון בנחל. תקרת הבור נשענת על עמוד מרכזי חצוב, שעליו מסותת סימן נבטי קדום המזוהה עם דושרא, האל הראשי של הנבטים.

גן לאומי עבדת - שרידי ישוב שהקימו הנבטים כתחנת שיירות של "דרך הבשמים", ואשר הפך מרכז עירוני חשוב בתקופות הרומית והביזנטית. סביב העיר נמצאים שטחי עיבוד, שרידי טרסות, סכרים ובורות מים מתקופות אלה. ליד העיר שוחזרה חווה חקלאית, שבה נחקרות שיטות עיבוד חקלאיות קדומות.